

Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо іноземного досвіду регулювання лобістської діяльності*

Анотація. В аналітичній записці надано результати аналізу законодавства окремих держав щодо лобістської діяльності. Акцентовано на питаннях підготовки та професійної освіти лобістів; вимогах до освітніх програм у сфері лобіювання; етичних стандартах лобіювання; оподаткуванні лобістської діяльності. Досліджено особливості запровадження відповідних обмежень щодо здійснення лобістської діяльності для державних службовців у відставці.

Ключові слова: лобіювання, суб'єкти лобіювання, професійна освіта лобіста, освітня програма з підготовки лобіста, етичні стандарти, оподаткування лобістської діяльності.

Вступ

Закон України «Про лобіювання»¹ введено в дію 1 вересня 2025 року. Цей Закон формує правові засади для розвитку прозорої та відповідальної культури лобіювання, визначає правила впливу на законодавчий процес і забезпечує його підзвітність суспільству².

Слід зауважити, що правове регулювання лобістської діяльності має відповідати базовим міжнародним стандартам. У контексті запропонованої аналітичної записки доцільно зазначити щодо потреби періодичного перегляду Закону України «Про лобіювання» та внесення необхідних змін з урахуванням практики його реалізації, а також щодо врахування національного контексту під час розроблення відповідного законопроекту³. Водночас положення проекту мають відповідати базовим міжнародним стандартам у цій сфері, зокрема, про потребу встановлення темпоральних обмежень щодо здійснення лобістської діяльності для державних службовців у відставці.

Наразі на розгляді у Верховній Раді України знаходяться законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання» (реєстр. № 13340 від 03.06.2025), «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання» (реєстр. № 13340-1 від 20.06.2025), що обумовлює актуальність дослідження іноземного досвіду нормативно-правового регулювання лобістської діяльності.

Дослідницька служба Верховної Ради України за попередніми зверненнями здійснила низку досліджень різних аспектів лобістської діяльності.

¹ Про лобіювання : Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>

² Реєстр прозорості: як зареєструватися та оновлювати інформацію про себе. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/reestr-prozorosti-yak-zareestruvatysya-ta-onovlyuvaty-informatsiyu-pro-sebe/>

³ Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments Principles for Transparency and Integrity in Lobbying. 2010. URL: <https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm> LEGAL REGULATION OF LOBBYING ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF PUBLIC DECISION MAKING. Recommendation CM/Rec (2017)2 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 22 March 2017 and explanatory memorandum. URL: <https://rm.coe.int/legal-regulation-of-lobbyingactivities/168073ed69>

Підготовлено Аналітичну записку з питань порівняльного законодавства щодо правового регулювання лобіювання: міжнародні, у тому числі європейські, стандарти; європейські практики; концепція моделі для України⁴ та Парламентське дослідження щодо правового регулювання лобіювання в Україні й за кордоном⁵.

Для цілей цього документа використовується синонімічні терміни «лобісти/суб'єкти лобіювання» та «представники інтересів»*.

Основна частина

Підготовка та професійна освіта лобістів.

Ефективне лобіювання вимагає розуміння процесу законодавчої діяльності, наявності ґрунтовних фахових знань та комунікативних навичок. Разом із тим у більшості держав лобіювання не визнається окремою базовою спеціальністю і, відповідно, не здобувається у закладах вищої освіти. Натомість відповідні навички з лобіювання набуваються суб'єктами лобіювання через суміжні професійні програми післядипломної освіти.

Наприклад, у *Німеччині* на рівні законодавства відсутні конкретні вимоги до професійної освіти лобіста. За усталеною практикою особа, яка займається лобіюванням, має здобути вищу освіту (юриста, економіста, політолога, державне управління) і мати спеціалізовану підготовку, наприклад, у сфері зв'язків з громадськістю.

Наразі окремі університети пропонують програми післядипломної освіти, якими надається базова кваліфікація, що включає розуміння методів політичної роботи, процесів прийняття рішень тощо. Прикладами таких програм є відповідні академічні курси, зокрема «Державна політика» або «Громадські справи». Так, Міжнародний університет Бірчем пропонує бакалаврську програму за спеціальністю «Зв'язки з громадськістю»⁶. Програма орієнтована на підготовку фахівців, здатних працювати з державними органами, зокрема регуляторними органами, а також комерційними організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Окрім того, короткострокові курси, тренінги і професійні майстер-класи, що проводяться незалежними коучами, громадськими організаціями або освітніми закладами, які надають послуги з безперервної освіти, дозволяють здобувачам опанувати практичні навички у сфері лобіювання. Наприклад, Берлінський університет прикладних наук «Quadriga»⁷ планує проведення низки

⁴ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо правового регулювання лобіювання: міжнародні, у тому числі європейські, стандарти; європейські практики; концепція моделі для України. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32746.pdf>

⁵ Парламентське дослідження щодо правового регулювання лобіювання в Україні й за кордоном. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/public_vl/parliam_rs-publ/74061.html

* Про термінологію, що застосовується в нормативно-правових актах щодо лобіювання див.: Парламентське дослідження щодо правового регулювання лобіювання в Україні й за кордоном. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/public_vl/parliam_rs-publ/74061.html

⁶ Bachelor - Öffentliche Angelegenheiten. URL: <https://www.bircham.de/bachelor-diplom-offentliche-angelegenheiten.html>

⁷ Quadriga Hochschule Berlin. URL: <https://www.quadriga-hochschule.com/>

семінарів на тему: «Успішне лобіювання в законодавчому процесі»⁸. Освітні заходи орієнтовані на працівників компаній, асоціацій, консалтингових організацій та неурядових організацій з досвідом роботи у сфері зв'язків з громадськістю та / або комунікацій, а також без такого досвіду. Програмою передбачено обговорення низки питань, зокрема (Рис. 1):

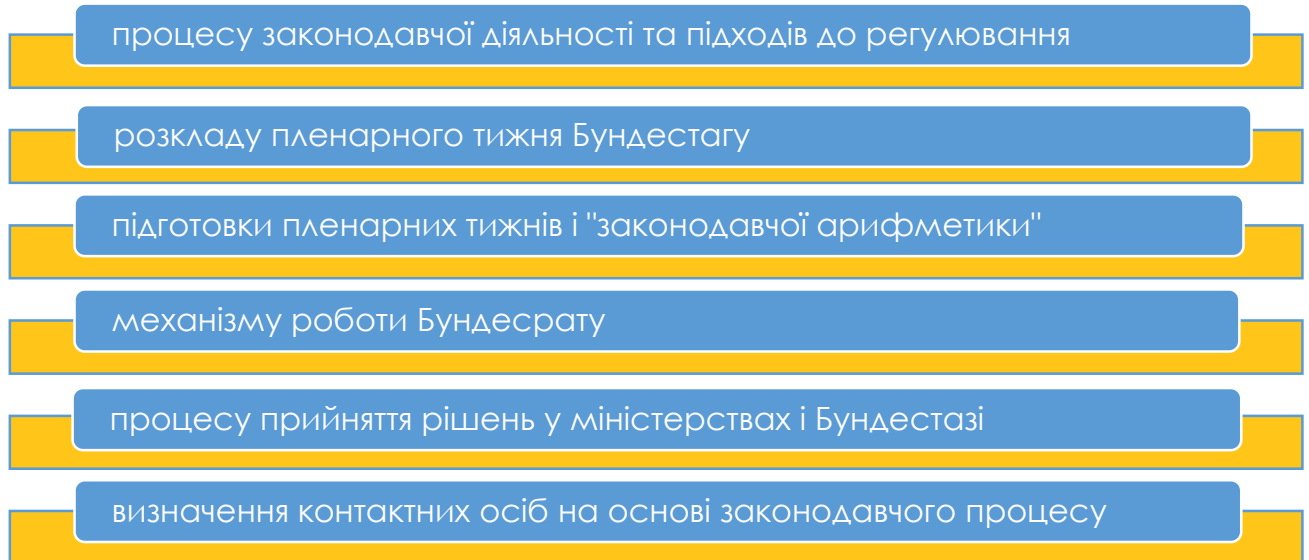

Рис. 1.

У *США* на федеральному рівні не встановлено законодавчих вимог щодо формальної освіти, спеціалізованої підготовки чи сертифікації для роботи лобістом. Відповідно до Закону про розкриття інформації щодо лобіювання⁹ законодавче регулювання в цій сфері спрямовано на забезпечення прозорості. Федеральним законодавством і законодавством штатів встановлено низку вимог до суб'єктів лобіювання, зокрема передбачена обов'язкова реєстрація у відповідних реєстрах, відвідування курсів з етики, регулярне подання звітів, які містять інформацію про видатки.

Проведений аналіз свідчить, що більшість штатів мають свої власні нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері лобіювання. В окремих штатах ці документи включають положення про проходження відповідного навчання суб'єктами лобіювання. Наприклад, Кодексом уряду Каліфорнії¹⁰ встановлено вимогу для лобістів штату щодо відвідування курсу з етики як умову реєстрації. Комітет Сенату з питань законодавчої етики та Комітет Асамблеї з питань законодавчої етики спільно проводять курси з етики для лобістів. Законодавчі збори повідомляють лобістів про дати курсів, які проводяться принаймні двічі на рік, після їх завершення особі видається

⁸ Erfolgreiches Lobbying im Gesetzgebungsprozess. URL: https://www.quadrigo-hochschule.com/weiterbildung/public-affairs-politikmanagement/seminar-erfolgreiches-lobbying-im-gesetzgebungsprozess-12870/?_gl=1*_irqbqr*_gcl_aw*R0NMLjE3NzU2NDcyODcuQ2p3S0NBanctZGZPQmhBakVpd0FxFMFJ3STFYmdMOGVub0tTdTZ4ejhRSHktY1puc0htbF9VdGtLbTdWeVpTbExQMmtfYVQxOENzaXdob0M4TkFRQXZEX0J3RQ

⁹ Lobbying Disclosure Act. URL: <https://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.html>

¹⁰ 2025 California Code Government Code – GOV TITLE 9 - POLITICAL REFORM CHAPTER 6 – Lobbyists ARTICLE 1 - Registration and Reporting Section 86103. URL: <https://law.justia.com/codes/california/code-gov/title-9/chapter-6/article-1/section-86103-d-1/>

сертифікат про проходження (вартість курсу становить 50 доларів США). Законодавством встановлено порядок сертифікації лобіста, зокрема передбачено, що у випадку, коли особа реєструється як лобіст або коли зареєстрований лобіст поновлює реєстрацію, він повинен заповнити заяву про сертифікацію (Form 604) підтвердження того, що лобіст пройшов курс з етики протягом попередніх 12 місяців. Якщо лобіст не проходить обов'язковий курс з етики або своєчасно не подає заявку про сертифікацію, то йому заборонено займатися лобіюванням у Каліфорнії. Окрім того, особа, яка порушує згадані положення, може бути притягнута до відповідальності (адміністративної, кримінальної)¹¹.

У штаті Гаваї прийнято Закон про обов'язкове навчання лобістів (Закон 20)¹², яким встановлено вимогу щодо навчання для всіх лобістів як умову реєстрації. Відповідно до Закону 20 з 19 квітня 2023 року всі лобісти штату зобов'язані пройти курс із професійної підготовки лобіста і у подальшому проходити відповідну освітню підготовку принаймні раз на два роки. Законом також встановлено вимогу щодо підтвердження проходження навчання та збереження копії сертифіката про проходження навчання або іншого документа про його проходження протягом шести років після подання заяви про реєстрацію лобіста¹³.

Також вимоги до професійної кваліфікації осіб, які здійснюються лобістською діяльністю, визначені у кодексах з етики. Наприклад, Кодекс етики Національного інституту лобіювання та етики¹⁴ визначає, що лобіст повинен здійснювати лобістську діяльність чесно та професійно (стаття 3 Кодексу). Зокрема, він повинен (Рис. 2):

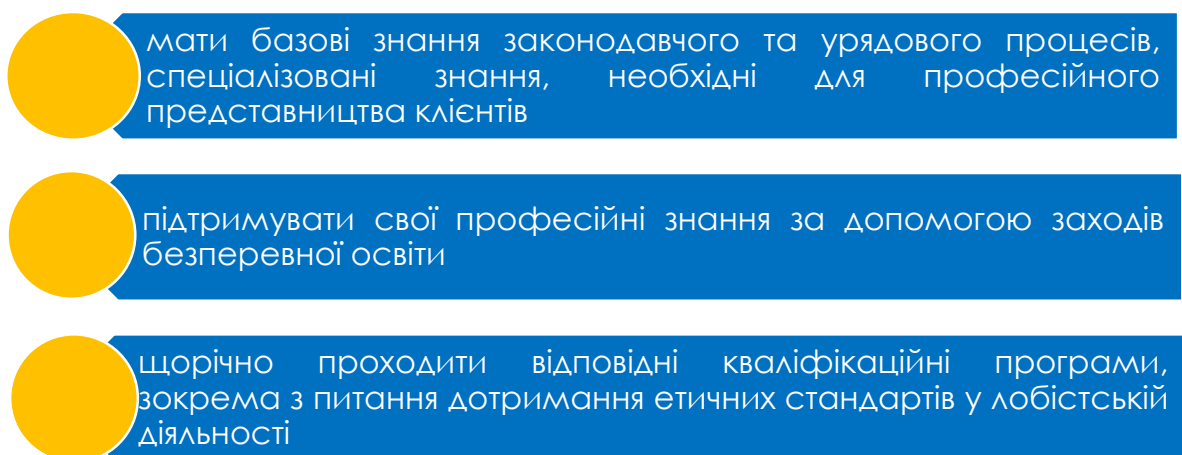

Рис.2.

Безпосередньо питанням освіти і професійної підготовки лобістів займаються відповідні професійні організації. Зокрема, Асоціація фахівців з

¹¹ Ethics Training. URL: <https://www.sos.ca.gov/campaign-lobbying/lobbying-filing/ethics-training>

¹² RELATING TO MANDATORY LOBBYIST TRAINING. URL: https://www.capitol.hawaii.gov/session/archives/measure_indiv_Archives.aspx?billtype=HB&billnumber=138&year=2023

¹³ New Mandatory Lobbyist Training Law (Act 20). URL: https://ethics.hawaii.gov/main/lobbyist_training_act20/

¹⁴ CODE OF ETHICS. URL: <https://www.lobbyinginstitute.com/ethics>

урядових відносин (також відома як Американська ліга лобістів)¹⁵ – незалежна професійна асоціація фахівців з урядових відносин пропонує своїм членам низку послуг, зокрема для налагодження зв'язків, а також навчальні та освітні програми, програму добровільної сертифікації для лобістів. Національний інститут лобіювання та етики (NILE)¹⁶ надає суб'єктам лобіювання освітні послуги з питань урядових відносин. Американська асоціація політичних консультантів (AAPC)¹⁷ пропонує своїм членам різноманітні ресурси та послуги, зокрема «біржу вакансій», вебінари та навчальні курси, послуги з налагодження відповідних зв'язків.

Освітні програми і курси для підвищення професійної освіти лобістів пропонуються університетами та коледжами. Так, Інститут зв'язків з громадськістю та адвокації (РААІ) при Американському університеті пропонує семінари, які проводять фахівці з адвокації та лобіювання тривалістю 12 місяців, а також два інтенсивні курси¹⁸. РААІ пропонує відповідні курси з представництва інтересів у федеральному уряді.

Слід зауважити, що законодавство окремих держав встановлює відповідні вимоги до освіти лобіста. Наразі у *Чорногорії* законодавче регулювання лобістської діяльності здійснюється Законом про лобіювання¹⁹. Відповідно до цього Закону дозвіл на провадження лобістської діяльності видається фізичній особі: яка має диплом про вищу освіту; щодо якої не ведеться кримінальне провадження за вчинення кримінального правопорушення та її не було засуджено за кримінальне правопорушення; щодо якої не застосовано запобіжний захід у вигляді заборони провадження діяльності у сфері, яку особа лобіює; яка має сертифікат про складений іспит на провадження лобістської діяльності і яка подала підписану заяву про відсутність обмежень на здійснення цієї діяльності.

У розвиток положень згаданого Закону Міністерством юстиції розроблено правила щодо програми та порядку складання іспиту на здійснення лобістської діяльності²⁰. Правилами також визначена форма сертифіката про успішне складання іспиту.

Зауважимо, що наразі спостерігаються певні тенденції до зміни підходів щодо фахової підготовки сучасних лобістів. Наприклад, у *Польщі* університет Марії Кюрі-Склядовської в Любліні у межах програми першого циклу денної

¹⁵ Association of Government Relations Professionals (fka the American League of Lobbyists). URL: https://www.association-insight.com/insight/Association_of_Government_Relations_Professionals_fka_the_American_League_of_Lobbyists-A40D32B51D34C46A50A50A00-Organization

¹⁶ The National Institute for Lobbying & Ethics (NILE). URL: <https://www.lobbyinginstitute.com/>

¹⁷ AAPC sets the standard for American political campaigns. URL: <https://theaacpc.org/>

¹⁸ Public Affairs and Advocacy Institute. URL: <https://www.american.edu/spa/ccps/paai.cfm>

¹⁹ Zakon o lobiranju, dana 9. decembra 2014. godine. URL: <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/591/492-3541-23-2-14-7-13.PDF>

²⁰ Rulebook on the program and manner of taking the exam for conducting lobbying activities. URL: https://antikorupcija.me/media/documents/LOB_-_Rulebook_on_the_programme_and_manner_of_examination_for_lobbying_R.pdf

форми навчання здійснює підготовку бакалаврів за спеціальністю «Маркетинг та політичне лобіювання»²¹. У програмі курсу зазначається, що його випускники матимуть відповідну кваліфікацію в галузі політичного консалтингу, виконуватимуть важливі ролі в громадських організаціях або формуватимуть публічний імідж державних установ чи осіб, зацікавлених у політичній діяльності.

Вимоги до освітніх програм у сфері лобіювання.

У більшості держав відсутні законодавчо визначені вимоги до освітніх програм з підготовки лобістів. Наразі поширеною є практика запровадження сертифікованих освітніх програм професійними самоврядними організаціями. Так, Програма сертифікації з державної політики Національного інституту лобіювання та етики (PPC) (США) (далі – Програма)²² нині є еталоном, що підтверджує наявність у лобістів, фахівців з питань взаємодії з урядом глибоких знань про законодавчі та політичні процеси, а також про норми, правила та етичні принципи, що застосовуються у лобістській діяльності.

Учасниками Програми можуть бути виключно члени Національного інституту лобіювання та етики. Програма складається із відповідних курсів, які поєднують аудиторні заняття та панельні дискусії, що проходять у режимі реального часу і можуть бути збереженими для подальшого ознайомлення. Для отримати сертифіката з державної політики (PPC) слухачі повинні набрати 24 кредити за навчальні курси або пройти 12 курсів. Курси складаються з 4 обов'язкових основних занять та 8 факультативних курсів на вибір слухача. Тривалість кожного курсу коливається від 1 до 2 академічних годин. Вартість повної Програми становить 1400 доларів США. Після отримання сертифіката PPC особа повинна щороку проходити один курс для підтримки своєї кваліфікації та збереження статусу сертифікованого спеціаліста.

У **Франції** питання професійної кваліфікації лобістів регулюються Законом про свободу вибору професії²³. Відповідно до Закону професійні сертифікати надаються особі відповідно до рівня кваліфікації та сфери діяльності. Для отримання сертифіката необхідно мати набір навичок, що сприяють автономному здійсненню професійної діяльності та які можна оцінювати й підтверджувати. Програми із підвищення кваліфікації реєструються у Спеціальному довіднику (RS)²⁴.

Так, Паризький інститут політичних досліджень (Sciences Po) пропонує програму з підвищення професійної кваліфікації «Інтеграція стратегії впливу у власну практику зв'язків з громадськістю»²⁵, що включає відповідні освітні коди

²¹ Marketing i lobbying polityczny, stacjonarne I stopnia. URL: https://usosweb.umcs.pl/kontroler.php?_action=katalog2/programy/pokazProgram&prg_kod=POL-MLP-LS

²² Public Policy Certificate (PPC) program. URL: <https://www.lobbyinginstitute.com/public-policy-certificate-program>

²³ LOI n° 2018-771 du 5 septembre 2018 pour la liberté de choisir son avenir professionnel (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000037367660>

²⁴ Certification professionnelle. URL: <https://www.francecompetences.fr/>

²⁵ Intégrer une stratégie d'influence dans sa pratique des affaires publiques. URL: <https://www.francecompetences.fr/recherche/rs/7417/>

(46355: Зв'язки з громадськістю; 46314: Лобіювання), які визначені у національній довідковій системі галузей знань²⁶.

Відповідно до встановлених вимог, слухачами Програми можуть бути особи, які мають підтверджений професійний досвід роботи у сфері зв'язків з громадськістю не менше 5 років та рівень бакалаврської освіти. Програма включає низку курсів, зокрема: «Основи зв'язків з громадськістю в організаціях»; «Основи лобіювання та зв'язків з громадськістю в організаціях»; «Громадські зв'язки на європейському рівні»; «Стратегічне управління зв'язками з громадськістю в організації»²⁷.

Так, у межах курсу «Основи лобіювання та зв'язків з громадськістю в організаціях» акцентується увага на напрацюванні навичок щодо (Рис. 3):

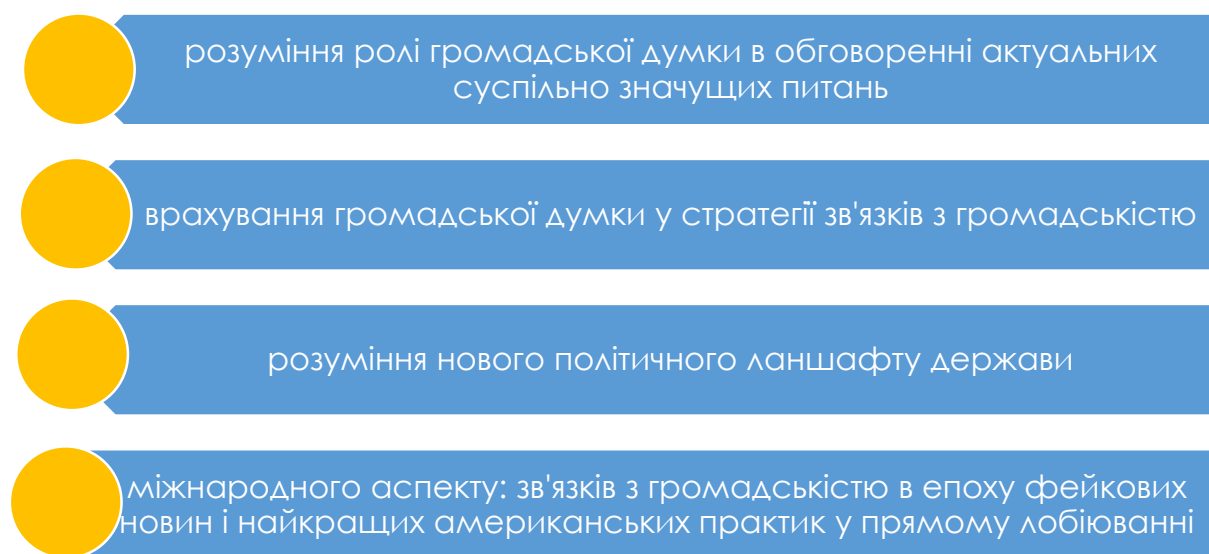

Рис.3.

Тривалість програми 11 днів. За результатами навчання видається сертифікат.

У **Польщі** стандарти викладання для окремих галузей навчання і рівнів навчання регулюються Положенням про освітні стандарти для окремих галузей навчання та рівнів навчання, а також порядком створення та умовами, яким університет повинен відповідати для пропонування міждисциплінарних та макрогалузей навчання²⁸, затвердженим міністром науки та вищої освіти. Стандарти встановлюють загальні вимоги, зокрема щодо: кількості годин занять, профіля випускника, навчальних програм для окремих предметів (загальної освіти, базових та спеціалізованих дисциплін), а також рекомендації та вимоги щодо проходження практики.

²⁶ Concevoir un référentiel de formation en lien avec un référentiel de certification. URL: <https://www.centre-inffo.fr/offre-formation-produits-services/notre-offre-de-formation/concevoir-un-referentiel-de-formation-en-lien-avec-un-referentiel-de-certification>

²⁷ Affaires Publiques : stratégie et influence. URL: <https://www.sciencespo.fr/executive-education/fr/programmes-pour-les-individus/certificats/certificat-affaires-publiques-strategie-et-influence/>

²⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20071641166>

За освітньою програмою «Маркетинг та політичне лобіювання», програма першого циклу денної форми навчання університету Марії Кюрі-Складовської²⁹, здійснюється підготовка бакалаврів з маркетингу та політичного лобіювання. Тривалість навчання три роки (6 семестрів) за стаціонарною формою навчання. В інформаційних матеріалах до програми зазначається, що випускники програми здобудуть знання про політичні явища і процеси, їх різноманітні детермінанти та громадянське суспільство. Випускники отримують знання у сфері зв'язків з громадськістю, зрозуміють специфіку та принципи політичного лобіювання, важливість процесів соціальної комунікації та роль традиційних і сучасних медіа у цих процесах тощо.

Обмеження щодо здійснення лобістської діяльності для державних службовців у відставці.

У більшості держав, в яких законодавчо регулюється лобістська діяльність, діють певні темпоральні обмеження для державних службовців у відставці для їх реєстрації як лобістів (так званий період «охолодження» – «cooling off period»).

У **США** періоди «охолодження» передбачені для представників законодавчої та виконавчої влади. Згідно з Регламентом Сенату Сполучених Штатів Америки³⁰ накладається дворічна заборона для колишніх сенаторів на лобіювання у верхній палаті Конгресу США, а на лобіювання в її офісах та комітетах – річна заборона для колишніх їхніх співробітників. Протягом одного року заборонено здійснювати лобістську діяльність в нижній палаті Конгресу США її колишнім членам та співробітникам її апарату. Для інших категорій державних службовців передбачено дворічний період «охолодження»³¹.

Обмеження стосуються лобістської діяльності загалом або лише її здійснення в тих сферах, в яких особа, в статусі державного службовця будь-якої категорії, безпосередньо приймала рішення (**Іспанія, США**). Згідно з законом закріплено різні часові рамки періоду «охолодження»: від 6 місяців в **Ізраїлі** до 5 років в абсолютній більшості провінцій **Канади**. Найпоширенішими є строки в 1 рік (**Ірландія, Польща**), 2 роки (**Словенія, Чорногорія**), 3 роки (**Франція**).

У певних державах відповідні обмеження не мають характеру загальної безпосередньої заборони щодо здійснення лобістської діяльності для державних службовців у відставці. Наприклад, в **Німеччині** колишні члени Федерального уряду, які мають намір зайнятися оплачуваною чи іншою роботою поза державною службою, протягом перших 18 місяців після звільнення з посади повинні письмово повідомити про це Федеральний уряд. Федеральний уряд уповноважений повністю або частково заборонити оплачувану чи іншу роботу протягом перших 18 місяців після звільнення з посади, якщо існує занепокоєння, що така зайнятість негативно вплине на захист суспільного інтересу³². У **Франції** передбачено обов'язок державних службовців у відставці протягом трьох років

²⁹ Marketing i lobbying polityczny, stacjonarne I stopnia. URL: https://usosweb.umcs.pl/kontroler.php?_action=katalog2/programy/pokazProgram&prg_kod=POL-MLP-LS

³⁰ Rules of the Senate. URL: <https://www.rules.senate.gov/rules-of-the-senate>

³¹ 18 U.S. Code § 207 - Restrictions on former officers, employees, and elected officials of the executive and legislative branches. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/207>

³² Gesetz über die Rechtsverhältnisse der Mitglieder der Bundesregierung (Bundesministergesetz - BMinG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bming/BJNR004070953.html>

звертатися до Вищого органу з питань прозорості публічного життя для перевірки сумісності діяльності, що вони планують здійснювати, з їхніми попередніми функціями³³.

Законодавством певних держав період «охолодження» не передбачено (наприклад, *Австрія, Угорщина*).

Етичні стандарти лобювання.

Існує два базових підходи до закріплення правил етичної поведінки лобістів: через прийняття нормативно-правового акта або через саморегулювання шляхом ухвалення спеціального кодексу етики.

В *Європейському Союзі* (далі – ЄС) Кодекс поведінки реєстрантів-представників інтересів є додатком до Міжінституційної угоди від 20 травня 2021 року між Європейським Парламентом, Радою Європейського Союзу та Європейською Комісією про обов'язковий реєстр прозорості (далі – Міжінституційна угода)³⁴. У *Канаді* Кодекс поведінки лобістів є додатком до Закону про лобювання³⁵.

Водночас держави англосаксонської правової системи мають сталу традицію саморегулювання діяльності представників тих чи інших професій, зокрема й лобістської діяльності. Англосаксонській традиції притаманно регулювання етичних стандартів лобістської діяльності згідно з положеннями відповідних кодексів, що приймаються професійними об'єднаннями. Кодекс етики повинен бути достатньо детальним, а його положення якомога чіткішими, що ускладнить ігнорування законодавства та етичних норм, а також маніпулювання ними.

Кодекс професійного лобіста Асоціації зв'язків з громадськістю та комунікацій *Великої Британії* (The Public Relations and Communications Association (PRCA)) ґрунтується на принципах відкритості і прозорості³⁶. У Великій Британії професійні лобісти, які є членами Асоціації зв'язків з громадськістю та комунікацій (The Public Relations and Communications Association (PRCA)), повинні дотримуватися положень розробленого цією організацією кодексу, який ґрунтується на принципах відкритості і прозорості³⁷. Крім цього, члени Асоціації повинні брати до уваги етичний кодекс для державних службовців та членів неурядових організацій, що надають ті чи інші послуги, які фінансуються державою³⁸. Йдеться про сім принципів суспільного життя (*Рис. 4*):

³³ LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000028056315/2023-09-13>

³⁴ Interinstitutional Agreement of 20 May 2021 between the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission on a mandatory transparency register. OJ L 207, 11.6.2021, p. 1–17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021Q0611%2801%29>

³⁵ Lobbyists' Code of Conduct (2023). URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023/>

³⁶ Code for Professional Lobbying. PRCA. URL: <https://www.prca.global/sites/default/files/PRCA%20Code%20for%20Professional%20Lobbying.pdf>

³⁷ Code for Professional Lobbying. PRCA. URL: <https://www.prca.global/sites/default/files/PRCA%20Code%20for%20Professional%20Lobbying.pdf>

³⁸ Guidance. The Seven Principles of Public Life. Published 31 May 1995. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-7-principles-of-public-life/the-7-principles-of-public-life--2>

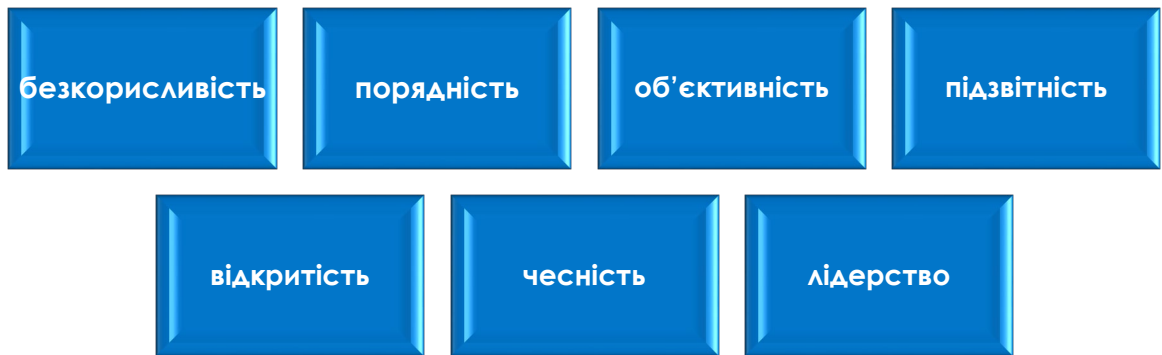

Рис.4.

У *США* Національною асоціацією державних лобістів США (The National Association of State Lobbyists (NASL)) встановлено етичні принципи для лобістів, які є членами цього об'єднання³⁹ (Рис.5):

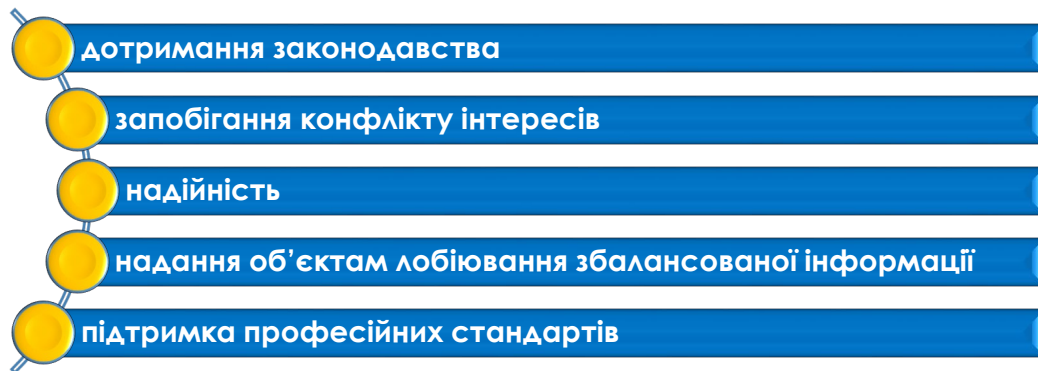

Рис.5.

Згідно з Етичним кодексом Національного інституту лобіювання та етики (National Institute for Lobbying & Ethics (NILE))⁴⁰ лобіст у своїй діяльності зобов'язаний: дотримуватися принципів чесності та добросовісності, законності та професійності; запобігати конфлікту інтересів; здійснювати належний захист інтересів клієнта та роботодавця; укласти письмовий договір про лобіювання з чітким визначенням всіх умов, зокрема розміру оплати надання послуг; забезпечувати конфіденційність інформації про клієнта та роботодавця; популяризувати суспільну значимість лобістської діяльності та надавати безкоштовні лобістські послуги для громадських організацій, що не мають ресурсів для їхньої оплати та працюють на благо всього суспільства; виявляти повагу до органів державної влади й управління, до яких лобіст звертається для представлення інтересів своїх клієнтів⁴¹.

Згаданий підхід застосовується і в певних державах континентальної правової системи. Наприклад, у *Словенії* та *Австрії* відповідні етичні кодекси розробляються та приймаються асоціаціями лобістів, лобістськими компаніями або компаніями, що наймають корпоративних лобістів⁴².

³⁹ NATIONAL ASSOCIATION OF STATE LOBBYISTS ETHICAL PRINCIPLES. URL: <https://statelobbyists.org/wp-content/uploads/2026/01/NASL-Ethics-Statement.pdf>

⁴⁰ NATIONAL ASSOCIATION OF STATE LOBBYISTS ETHICAL PRINCIPLES. URL: <https://statelobbyists.org/wp-content/uploads/2026/01/NASL-Ethics-Statement.pdf>

⁴¹ Code of Ethics. URL: <https://www.lobbyinginstitute.com/ethics>

⁴² Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK). URL: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5523#>
Bundesgesetz zur Sicherung der Transparenz bei der Wahrnehmung politischer und wirtschaftlicher Interessen

Комплексний підхід застосовується у *Німеччині*. Так, зареєстровані в реєстрі лобістів суб'єкти лобіювання повинні дотримуватися Кодексу поведінки під час здійснення представництва інтересів⁴³, що розробляється спільними зусиллями парламенту, уряду та громадянського суспільства й затверджується рішеннями парламенту та уряду⁴⁴. Водночас лобісти під час здійснення професійної діяльності можуть керуватися й іншими етичними кодексами поведінки⁴⁵.

Одними зі зразкових етичних кодексів, на нашу думку, є канадський Кодекс поведінки лобістів та Кодекс поведінки представників інтересів, що зареєстровані у Реєстрі прозорості ЄС.

В ЄС Кодекс поведінки реєстрантів-представників інтересів встановлює правила щодо надання ними у процесі діяльності певної інформації, зокрема щодо: імені та прізвища фізичної особи або найменування юридичної особи; реєстраційного номеру; сфери інтересів, що представляються; цілей, яких намагатимуться досягти⁴⁶. Суттєву увагу приділено й дотриманню принципів надійності та чесності представниками інтересів під час своєї діяльності. Наприклад, заборонено:

- отримувати та намагатися отримати інформацію чи рішення нечесним шляхом або шляхом використання надмірного тиску, неналежної поведінки чи образливої лексики;

- зловживати своєю реєстрацією для отримання комерційної вигоди, спотворювати результати реєстрації;

- спонукати членів Європейського Парламенту, членів Європейської Комісії або персоналу інституцій ЄС порушувати правила та стандарти поведінки, що застосовуються до них;

Представники інтересів зобов'язані гарантувати, що інформація, яку вони надають під час реєстрації та згодом використовують у рамках своєї діяльності, є повною, актуальною, точною та не вводить в оману, а також погодитися з тим, що ця інформація буде доступною для громадськості. Реєстранти повинні вживати заходів для забезпечення поінформованості працівників, яких залучено до діяльності з представництва інтересів, зобов'язання щодо дотримання Кодексу поведінки.

Доречно зазначити, що стандарти, які закріплені у Міжінституційній угоді (розкриття, надійність та чесність, обмеження щодо використання подарунків), є основою етичних обов'язків, що покладені на лобістів / представників інтересів законодавством про лобіювання держав, досвід яких представлено.

(Lobbying- und Interessenvertretungs-Transparenz-Gesetz – LobbyG). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007924>

Österreichische Public Affairs Vereinigung. Verhaltenskodex. URL: <https://oepav.at/verhaltenskodex/>

⁴³ Verhaltenskodex für Interessenvertreterinnen und Interessenvertreter im Rahmen des Lobbyregistergesetzes (Beschluss der Bundesregierung vom 21. Februar 2024, Beschluss des Deutschen Bundestages vom 22. Februar 2024). URL: <https://www.bundestag.de/resource/blob/991840/Verhaltenskodex-2024.pdf>

⁴⁴ Gesetz zur Einführung eines Lobbyregisters für die Interessenvertretung gegenüber dem Deutschen Bundestag und gegenüber der Bundesregierung (Lobbyregistergesetz - LobbyRG)). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/lobbyrg/>

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Interinstitutional Agreement of 20 May 2021 between the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission on a mandatory transparency register. OJ L 207, 11.6.2021, p. 1–17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021Q0611%2801%29>

У *Канаді* Етичні норми Кодексу поведінки лобістів базуються на принципах прозорості, поваги до державних інституцій, порядності, чесності й професіоналізмі⁴⁷.

Правила поведінки лобістів поділено на чотири групи:

➤ *розкриття інформації* передбачає обов'язок лобіста повідомляти про відповідні дії свого клієнта чи роботодавця, а посадову особу, яку лобіює, поінформувати про свого клієнта та мету спілкування під час здійснення лобіювання;

➤ *дотримання надійності* зобов'язує лобіста не вводити в оману будь-кого своєю інформацією, дотримуватись конфіденційності щодо інформації, яку отримали від посадової особи;

➤ *обмеження щодо використання подарунків⁴⁸ та гостинності (hospitality)⁴⁹* передбачає дарування посадовій особі, яку лобіст лобіює або планує лобіювати у майбутньому, подарунків лише незначної вартості, що є проявом вдячності або реклами⁵⁰. Також дозволено проявляти гостинність (споживання їжі, напоїв під час особистої зустрічі, події тощо), що потребує незначних грошових витрат⁵¹. Не дозволено перевищувати суму річного ліміту для подарунків та гостинності, які можна надати одній посадовій особі протягом календарного року. Водночас Кодекс поведінки містить і винятки. Уповноважений з питань лобіювання під час розслідування факту порушення згаданих норм може взяти до уваги певні факти, зокрема: наскільки перевищено мінімальне значення та / або річний ліміт, ціни на місцевому ринку тощо;

➤ *заборона використання почуття обов'язку* зумовлює заборону на лобіювання посадової особи, якщо вбачається наявність у неї почуття обов'язку перед лобістом (наприклад, вони мають тісні / близькі стосунки)⁵² або посадової особи та її співробітників⁵³, якщо вбачається наявність у них почуття обов'язку перед лобістом через оплачувану чи неоплачувану політичну роботу, яку лобіст виконує або виконував на користь посадової особи (це правило поширюється на період «охолодження» (cooling-off period)⁵⁴.

⁴⁷ Lobbyists' Code of Conduct (2023). URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>

⁴⁸ Подарунок, який надається на знак вдячності посадовій особі за виконання офіційних обов'язків, таких як доповідач, учасник дискусії, модератор, або за виконання церемоніальної ролі.

⁴⁹ Hospitality – food or beverage provided for consumption during an in-person gathering (meeting, lobby day, event, reception, etc.). URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>.

⁵⁰ Подарунок, який зазвичай містить корпоративний бренд або повідомлення, що використовується для маркетингу продукту, послуги чи організації. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>.

⁵¹ Наразі низька вартість становить 40 доларів США, а річний ліміт – 200 доларів США.

⁵² Тісний зв'язок заснований на особистій прихильності, взаємній довірі чи лояльності, або на професійній, діловій чи фінансовій взаємозалежності, який виходить за межі простого знайомства. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>

⁵³ Стосовно міністрів (зокрема, державних міністрів): їхній персонал, будь-який парламентський секретар під час виконання своїх функцій допомоги цьому міністру, а також персонал будь-якого такого парламентського секретаря. Для членів Палати громад або Сенату: їхній персонал, але виключає їхніх колег-парламентарів. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>

⁵⁴ Кількість часу, який має пройти перед лобіюванням посадової особи чи її співслужбовців, коли політична робота – оплачувана чи неоплачувана – виконується на користь цієї посадової особи. Цей строк обчислюється з наступного дня після закінчення політичної роботи. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/rules/the-lobbyists-code-of-conduct/lobbyists-code-of-conduct-2023>.

Щодо механізмів контролю дотримання лобістами норм етичних кодексів, то в ЄС Міжінституційною угодою передбачено моніторинг діяльності суб'єктів Реєстру прозорості та санкції щодо тих, хто не дотримуються Кодексу поведінки⁵⁵.

Реєстранти зобов'язані: надавати Секретаріату (адміністратору Реєстру) на його вимогу додаткові матеріали, що підтверджують їхню правомочність і точність наданої інформації, і конструктивно співпрацювати з Секретаріатом; визнати, що до них можуть бути застосовані процедури розслідування та заходи, передбачені Додатком III «Моніторинг, розслідування, заходи щодо відповідальності». Реєстранти мають право залучати до своєї діяльності інших осіб, але повинні переконатися, що треті особи-нереєстранти дотримуються етичних стандартів, які застосовуються до реєстрантів.

Секретаріат здійснює розслідування за участю відповідного реєстранта. Якщо розслідування розпочато не з власної ініціативи Секретаріату, то у розслідуванні також бере участь третя сторона, яка подала скаргу. За результатами цієї адміністративної процедури передбачено такі заходи реагування: видалення з Реєстру; встановлення заборони відповідному представнику інтересів реєструватися повторно на період від 20 робочих днів до двох років; опублікування інформації щодо вжитого заходу на вебсайті Реєстру прозорості. Реєстрант може оскаржити ці рішення через Суд ЄС або подати скаргу до Європейського омбудсмена.

У *Німеччині* згідно з Законом про реєстр лобістів⁵⁶ до повноважень органу, що адмініструє Реєстр, належить здійснення перевірки достовірності інформації про зареєстрованих суб'єктів лобіювання. Варто зазначити, що адміністратор Реєстру повідомляє Федеральному Міністерству внутрішніх справ (Das Bundesministerium des Innern) про початок перевірки. Крім цього, якщо об'єктом лобіювання реєстранта, щодо якого розпочато перевірку, є Федеральний уряд, то Федеральному канцлеру і міністерствам можуть надаватися матеріали, які вивчаються адміністратором. Висновок про виявлені порушення Кодексу поведінки із зазначенням їхнього характеру публікується на сайті Реєстру. Через 24 місяці після цієї публікації відповідна інформація видаляється. У *Литві* контроль за дотриманням лобістами етичних стандартів також належить до компетенції органу, що адмініструє реєстр лобістів – Вищої комісії з питань службової етики⁵⁷.

У *Великій Британії* спеціальним документом Асоціації зв'язків з громадськістю та комунікацій (The Public Relations and Communications Association (PRCA)) передбачено процедуру оскарження дій лобістів-членів цього об'єднання⁵⁸. Детально визначено порядок подання скарги, її перевірки та

⁵⁵ Interinstitutional Agreement of 20 May 2021 between the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission on a mandatory transparency register. OJ L 207, 11.6.2021, p. 1–17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021Q0611%2801%29>.

⁵⁶ Gesetz zur Einführung eines Lobbyregisters für die Interessenvertretung gegenüber dem Deutschen Bundestag und gegenüber der Bundesregierung (Lobbyregistergesetz - LobbyRG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/lobbyrg/>

⁵⁷ REPUBLIC OF LITHUANIA LAW ON LOBBYING ACTIVITIES. 27 June 2000 No VIII-1749 (As last amended on 20 June 2017. No XIII-453). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9473b770a2a311e7a65c90dfe4655c64>

⁵⁸ THE PRCA COMPLAINTS PROCEDURE. PRCA. URL: https://www.prca.global/sites/default/files/PRCA-Complaints-Procedure_0.pdf

розгляду, запровадження санкцій, подання апеляції. Санкції застосовуються, зокрема у формі: осуду; вимоги щодо проходження курсу коригувального навчання; призупинення на строк до трьох років або позбавлення членства.

Оподаткування лобістської діяльності.

Дослідження податкового законодавства *США* (федерального та окремих штатів), *Австралії, Канади, Великої Британії*, а також *держав-членів ЄС*, які впровадили обов'язкові та стимулюючі вимоги до суб'єктів лобіювання⁵⁹ свідчить, що до лобістської діяльності не застосовуються спеціальні податкові режими або ставки.

Наприклад, Податковий департамент округу Вашингтон зазначає, що незалежні лобісти та лобістські фірми підлягають сплаті податку на бізнес та професію (В&О) згідно з класифікацією послуг та іншої діяльності на основі їхнього валового доходу. Податок на бізнес та операційну діяльність застосовується до «валового доходу від продажів» без відрахувань на собівартість майна, вартість використаних матеріалів, витрат на оплату праці, витрат на доставку, сплачених витрат або збитків.

До доходу зараховуються:

- суми, що повідомляються Комісії з розкриття інформації як про компенсацію;
- інші валові надходження від продажів, зокрема юридичні послуги, консалтинг та інші професійні послуги.

Лобісти можуть претендувати на податкову пільгу для малого бізнесу⁶⁰.

Федеральне законодавство також не виділяє лобістську діяльність як окремий вид діяльності з особливим режимом оподаткування. Натомість особливості оподаткування встановлено для політичних організацій⁶¹ та неприбуткових організацій⁶², які можуть здійснювати лобістську діяльність, але витрати на лобізм для них обмежені законом.

Загальний аналіз законодавства держав-членів ЄС та США, Австралії і Канади дозволяє дійти висновку, що встановлення особливостей оподаткування лобіювання викликає певні труднощі.

По-перше, у національних класифікаціях видів економічної діяльності окремо не виділено лобістську діяльність. Наприклад, у *Німеччині* в новій національній класифікації⁶³ у поясненні до групи 73.30.0 «Консалтинг у сфері зв'язків з громадськістю» вказано, що цей розділ охоплює консультування, керівництво та практичну підтримку компаній та інших організацій у сферах зв'язків з громадськістю та комунікацій, зокрема лобіювання. Водночас нова

⁵⁹ Transparency of lobbying in Member States and the UK. Comparative analysis. *Website Europarl*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/Lobbying-transparency-comparative-analysis-rev-FINAL.pdf>

⁶⁰ Lobbyists and lobbying firms. *Website of The Department of Revenue*. URL: <https://dor.wa.gov/forms-publications/publications-subject/tax-topics/lobbyists-and-lobbying-firms#:~:text=Independent%20lobbyists%20and%20lobbying%20firms,classification%20on%20their%20gross%20income>

⁶¹ Sec. 527. Political Organizations. IRC. *Website of Bloomberg*. URL: https://irc.bloombergtax.com/public/uscode/doc/irc/section_527

⁶² Sec. 501. Exemption From Tax On Corporations, Certain Trusts, Etc. IRC. *Website of Bloomberg*. URL: https://irc.bloombergtax.com/public/uscode/doc/irc/section_501

⁶³ Klassifikation der Wirtschaftszweige, Ausgabe 2025. URL: <https://www.klassifikationsserver.de/klassService/thyme/variant/wz2025>

редакція класифікації поки що не діє, до того ж лобістська діяльність не відділена від інших послуг консалтингу.

Звісно, у багатьох державах до реєстрів або звітів лобістів вноситься фінансова інформація. Наприклад, у *Литві* відповідно до статті 10 Закону про лобістську діяльність⁶⁴ у звіті про лобістську діяльність за попередній календарний рік вказуються дохід лобіста (з додаванням копій документів, що підтверджують отримання доходу) та його витрати. В *Австрії* відповідно до § 10 Закону про прозорість лобіювання та представництва інтересів⁶⁵ лобістські фірми повинні направити до відповідного розділу реєстру протягом дев'яти місяців після закінчення фінансового року інформацію за попередній фінансовий рік щодо загального доходу, отриманого від лобістської діяльності, та кількості виконаних лобістських завдань. Однак, слід зазначити, що значною часткою доходів лобістських фірм є «пакетне» або «абонентське» обслуговування контрагентів, яке, залежно від обсягів і ціни «пакета», включає не тільки лобіювання, а й юридичні, консалтингові, рекламні послуги тощо⁶⁶. Ще одним джерелом доходу є членські внески до лобістських асоціацій. Наприклад, Федерація німецької промисловості у 2021 році з доходів у сумі 27,3 млн євро отримала від членських внесків у розмірі 26,6 млн євро⁶⁷. Розслідування Грінпіс щодо німецького Фонду сімейного бізнесу надає інсайдерські дані стосовно «початкового» розміру членського внеску для прихильників Фонду у 13000 євро, що також дорівнює мінімальній вартості договору на обслуговування⁶⁸. Таким чином, навряд чи можна асоціювати вказані у реєстрах та звітах лобістів доходи із загальним доходом від лобістської діяльності, отриманим суб'єктом лобіювання.

Наразі у державах з високою правовою культурою фінансові дані реєстрів суб'єктів лобіювання дають порівняно об'єктивні дані щодо витрат на лобіювання певних сфер (галузей) (доходи суб'єктів лобіювання) та можливої отриманої вигоди від лобіювання особами, які ухвалюють рішення (витрати суб'єктів лобіювання). У разі запровадження особливих ставок податків на лобістську діяльність це може призвести для використання членських внесків та «пакетних» договорів для ухилення від сплати податків і, відповідно, призвести до спотворення фінансової інформації у реєстрах.

Іншою проблемою для держав, у яких до реєстрів суб'єктів лобіювання включається широке коло осіб, може стати необхідність суттєвої диференціації ставок податку і, відповідно ускладнення адміністрування таких податків.

Наприклад, у *Франції* відповідно до статті 18² Закону щодо прозорості у суспільному житті⁶⁹ представниками інтересів є: юридичні особи приватного

⁶⁴ LIETUVOS RESPUBLIKOS LOBISTINĖS VEIKLOS ĮSTATYMAS. [URL:https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2](https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2)

⁶⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lobbying- und Interessenvertretungs-Transparenz-Gesetz. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007924>

⁶⁶ A Federal Advocacy Package For Every Budget. *Website of LobbyIt*. URL:<https://lobbyit.com/pricing/>

⁶⁷ Bundesverband der Deutschen Industrie. *Website Lobbypedia*. URL: https://lobbypedia.de/wiki/Bundesverband_der_Deutschen_Industrie

⁶⁸ DER CLUB DER SUPERREICHEN. *Website Greenpeace.de*. URL: https://www.greenpeace.de/publikationen/Recherche_Stiftung_Familienunternehmen.pdf

⁶⁹ LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000028056315>

права; державні установи або державні групи, що здійснюють промислову та комерційну діяльність; торгово-промислові палати; ремісничі палати та сільськогосподарські палати, керівник, працівник або член яких має свою основну або регулярну діяльність – вплив на державні рішення, зокрема щодо змісту закону або нормативного акта. Зрозуміло, що державні установи, неприбуткові організації (якими є торгово-промислові та інші представницькі палати) та професійні лобісти оподатковуються за різними правилами.

У *Австрії* реєструються лобістські фірми, компанії, що наймають корпоративних лобістів, а також органи самоврядування (саморегульовані організації) та групи за інтересами⁷⁰; у *Канаді* реєструються як лобісти-консультанти, так і внутрішні лобісти (тобто особи, які працюють на організації, що здійснюють представництво певних інтересів)⁷¹; у *Польщі* професійна лобістська діяльність може здійснюватися підприємцем або фізичною особою, яка не є підприємцем (відповідно, сплачує тільки податок на дохід фізичної особи)⁷².

Встановлення спеціальних ставок для оподаткування лобістської діяльності призвело б до значних змін у податковому законодавстві і, ймовірно, створило б казуїстичну проблему щодо оподаткування неприбуткових організацій.

Враховуючи названі проблеми, логічним видається відсутність у дослідженому податковому законодавстві спеціальних ставок оподаткування лобістської діяльності.

Висновки

Проведений аналіз свідчить, що у більшості держав лобізм не визнається окремою базовою спеціальністю і, відповідно, не здобувається у закладах вищої освіти. Натомість навички з лобіювання набуваються суб'єктами лобіювання через суміжні професійні напрями і програми післядипломної освіти. Професійна підготовка лобістів забезпечується шляхом їхньої участі у короткострокових освітніх програмах, тренінгах, професійних майстер-класах, що проводяться самоврядними професійними організаціями, незалежними коучами, громадськими організаціями або освітніми закладами, що надають послуги з безперервної освіти (*Німеччина, США*).

Наразі спостерігаються певні зміни щодо підходів до фахової підготовки лобістів. Зокрема, університет Марії Кюрі-Складовської (*Польща*) в межах програми першого циклу денної форми навчання здійснює підготовку бакалаврів за спеціальністю «Маркетинг та політичне лобіювання».

Законодавством окремих держав визначено вимоги щодо професійного навчання для суб'єктів лобіювання як умову реєстрації та допуску до професії (*окремі штати США, Чорногорія*).

⁷⁰ Lobbying- und Interessenvertretungsregister. Website Unternehmensserviceportal (USP). URL: <https://www.usp.gv.at/themen/betrieb-und-umwelt/laufender-betrieb/weitere-informationen-laufender-betrieb/lobbying-und-interessenvertretungsregister.html>

⁷¹ Lobbying Act (R.S.C., 1985, c. 44 (4th Supp.)). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/l-12.4/page-1.html>

⁷² USTAWA z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/dzialalnosc-lobbingowa-w-procesie-stanowienia-prawa-17216878>

Поширеною є практика запровадження сертифікованих освітніх програм для лобістів професійними самоврядними організаціями (*США*). Окрім того, відповідним законодавством держав регулюються відносини щодо професійної кваліфікації, зокрема і лобістської діяльності (*Франція*).

Законодавчо закріплені обмеження щодо здійснення лобістської діяльності для державних службовців у відставці суттєво відрізняються за категоріями державних службовців, на яких поширюються обмеження, а також їхнім обсягом та тривалістю.

Закріплення етичних стандартів лобістської діяльності здійснюється з використанням декількох підходів. Правила етичної поведінки лобістів є складовою нормативно-правового акта, згідно з яким регулюються відносини лобіювання (*ЄС, Канада*), або визначаються згідно з етичними кодексами професійних об'єднань (*Велика Британія, США, Словенія, Австрія*), або встановлюються відповідно до кодексів етики, які є результатом співпраці органів державної влади й громадянського суспільства (*Німеччина*).

Якщо форма закріплення етичних правил має певну національну специфіку, то їхній перелік значною мірою є стандартним для законодавства держав, досвід яких представлено. До відповідних засад належать принципи прозорості, надійності та добросовісності, запобігання конфлікту інтересів, які деталізуються положеннями кодексів етичної поведінки лобістів.

Контроль за дотриманням лобістами правил етичної поведінки здійснюється адміністратором реєстру суб'єктів лобіювання або інституцією, яку визначено відповідним кодексом.

Для України, на нашу думку, доцільно здійснювати періодичний моніторинг правозастосування законодавства про лобіювання та за його результатами вносити релевантні зміни з одночасним урахуванням міжнародних стандартів і національного контексту.

На теперішньому етапі впровадження регулювання лобістської діяльності навряд чи доцільно розглядати питання встановлення особливостей оподаткування доходів суб'єктів лобіювання. Водночас системний огляд податкового законодавства та законодавства про лобіювання дозволяє виділити проблемні питання у цій сфері. По-перше, відповідно до статті 3 Закону України «Про лобіювання» діяльність громадських об'єднань, інших неприбуткових підприємств, установ та організацій, що спрямована на вплив (спробу впливу) на суб'єктів владних повноважень, не є лобіюванням. Однак, враховуючи роль громадських організацій щодо впливу на таких суб'єктів, таке виключення є спірним та не відповідає європейській практиці. Наприклад, відомим є рішення Федерального фінансового суду Німеччини щодо скасування неприбуткового статусу організації Attac⁷³, що визнав фактичне використання таких організацій для лобіювання. Польські юристи, критикуючи визначення у Законі про лобістську діяльність, підкреслюють, що найпростіший спосіб для професійного лобіста обійти вимоги реєстрації – це просто працювати в неприбутковій

⁷³ Es bleibt dabei: Gemeinwohl ist politisch! Website of Attac.
URL: <https://www.attac.de/kampagnen/gemeinnuetzigkeit/gemeinnuetzigkeit>

організації⁷⁴, що може також надати йому можливість не оподатковувати свій «лобістський» дохід. У звіті Європейської Комісії про верховенство права за 2022 рік Франції було рекомендовано забезпечити послідовне застосування правил щодо лобістської діяльності до всіх відповідних учасників. Наразі розглядаються законодавчі зміни щодо послуг, що надаються консалтинговими фірмами органам державної влади, оскільки було підтверджено значний вплив на державну політику таких фірм⁷⁵. Отже, поширення вимог Закону України «Про лобіювання» на «внутрішніх лобістів» могло б сприяти як поширенню об'єктивнішої інформації про лобіювання, так і слугувати запобіжником ухилення від сплати податків. Наприклад, для неприбуткових організацій в США встановлено обмеження щодо витрат на лобістську діяльність⁷⁶, наслідком перевищення яких є позбавлення організації статусу неприбуткової.

По-друге, актуальним є врегулювання питання виключення витрат на лобістську діяльність в Україні із витрат, що вираховуються з доходу до оподаткування. Аналогічну практику запроваджено у більшості досліджених держав⁷⁷. Загалом це виглядає логічно, адже такі витрати не є обов'язковими, як, наприклад, витрати на сировину, електроенергію або оплату праці, водночас вони приносять їх платнику певні дивіденди – як фінансові, так і репутаційні.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁷⁴ Przez nieostrą definicję nie wiadomo, kto jest lobbystą. *Website Prawo.pl*. URL: <https://www.prawo.pl/samorzad/definicja-lobbingu-i-lobbysty-przepisy,524362.html>

⁷⁵ Lobbying: enjeux et perspectives. *Website of Actu-juridique*. URL: <https://www.actu-juridique.fr/administratif/lobbying-enjeux-et-perspectives/>

⁷⁶ Measuring lobbying activity: Expenditure test. *Website of The IRS*. URL: <https://www.irs.gov/charities-non-profits/measuring-lobbying-activity-expenditure-test>

⁷⁷ Див., наприклад, CIT: Wydatki na lobbying nie mogą być zaliczone do kosztów podatkowych. *Website Pro.rp.pl*. URL: <https://pro.rp.pl/podatki/art3611451-cit-wydatki-na-lobbying-nie-moga-byc-zaliczone-do-kosztow-podatkowych>; What expense category is Lobbying Expenses? *Website Sage Expense Management*. URL: <https://www.fylehq.com/expense-categories/lobbying-expenses>